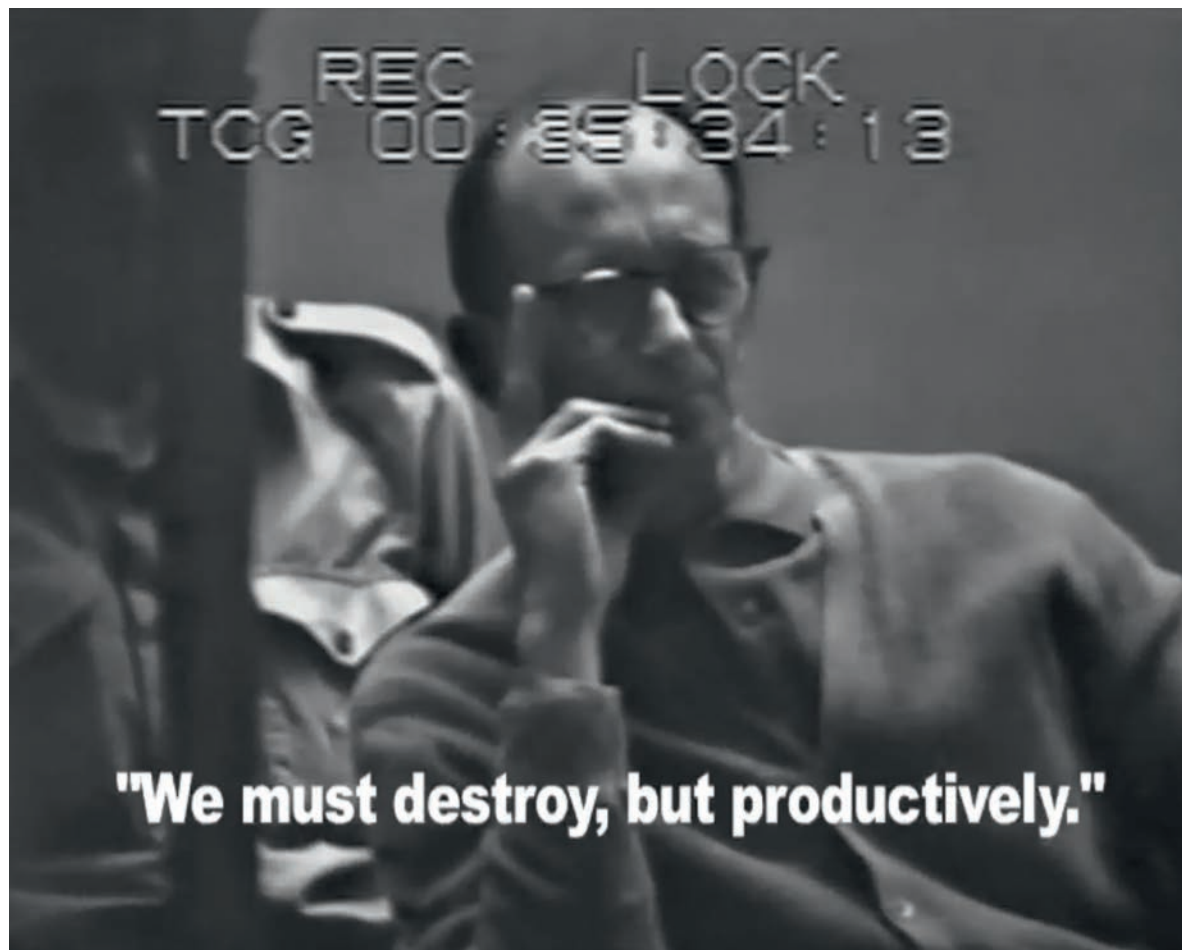

Ett verk

Tekst: Tine Semb

Stillbilde fra *Henchman Glance* (orig.: *Le regard du bourreau*, 32 min.) fra 2008. © Chris Marker og Leo Hurwitz, FR/IL. Gjengitt med takk til Courtisane, Belgia.

Chris Marker (f. Christian François Bouche-Villeneuve, Frankrike, 1921–2012) var filmskaper, forfatter og fotograf, men markerte seg først og fremst med sine essayistiske dokumentarfilmer. Marker var også sentral i *Groupe Rive Gauche*, en avert av fransk nybølgefilm på 1950- og 60-tallet. Blant hans mest kjente filmer er *La Jetée* (1962) og *Sans Soleil* (1983).

Verket ***Henchman Glance*** («bøddelens blikk», orig.: *Le regard du bourreau*, 32 min.) fra 2008 er en montasje av opptak fra rettssaken mot Adolf Eichmann, Obersturmbannführer i SS, i 1961. Filmen består av Leo Hurwitz' (medprod. Marker) filmopptak fra rettssalen og Alain Resnais' film *Nuit et brouillard* (*Night and Fog*) fra 1955, som viser bilder fra konsentrasjonsleirene.

Per-Oskar Leu, nylig aktuell på VOLT i Bergen og EVA International Biennial i Limerick, velger verk

– *For de som ikke kjenner til **Henchman Glance** (2008), kan du si kort hva filmen handler om?*

– Filmen er basert på arkivmateriale fra rettssaken mot nazisten Adolf Eichmann, en av hovedarkitektene bak jødeutryddelsen under andre verdenskrig. Verket består av to elementer: Alain Resnais' dokumentarfilm om Holocaust, *Nuit et brouillard* (*Night and Fog*, 1955), samt opptak fra rettsforhandlingene i Jerusalem, utført av dokumentaristen Leo Hurwitz på oppdrag for israelske myndigheter i 1961. Chris Marker, som selv var regiassistent i produksjonen av *Nuit et brouillard*, har sammenstilt disse to arbeidene i én montasje. Utgangspunktet for montasjen er at Eichmann ble vist Resnais' film under rettsaken. Filmen veksler altså mellom klipp fra filmen Eichmann fikk se, og opptakene av Eichmann idet han ser på nettopp disse klippene.

– *Henchman Glance* var dessuten Markers innlegg i debatten rundt Eyal Sivans film *The Specialist* fra 1999. Med utgangspunkt i Hannah Arendts bok *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil* (1963) tok den israelske regissøren i bruk Hurwitz' originalopptak for å skissere et portrett av «skrivebordsmorderen» Eichmann, og skildre den omfattende prosessen som ble satt i stand for å dømme ham. Sivans valg om å fokusere på overgriperen – snarere enn på ofrenes lidelser – ble møtt med sterke reaksjoner, og særlig fra israelsk hold kunne man høre ekko av kontroversen Arendt forårsaket 30 år tidligere. Påstanden om at Eichmann ikke var en gal sosiopat, men at hans handlinger heller var et resultat av tankeløshet, opportuniste og blind lydighet, satte stadig mange sinn i kok.

– *Hva gjør **Henchman Glance** til et så sterkt og viktig verk?*

– Mens Sivan i *The Specialist* brukte utvalgte klipp fra rettens offisielle visning av *Nuit et brouillard*, fant Marker en mindre kjent scene som Hurwitz i hemmelighet hadde fanget på film: Etter press fra forsvarsadvokaten, fikk Eichmann nemlig innvilget et privat gjennomsyn av Renais' dokumentar kvelden før den ble presentert for domstolen. I *Henchman Glance* får vi se den tiltalte konfrontert med levende bilder av sine forbrytelser, antageligvis for første gang, uvitende om at han blir filmet.

– Tilsynelatende avslappet, og iført en strikkekjakke over den grå fangedrakten, fremstår Eichmann i Markers film enda mer «normal» enn under den øvrige rettssaken. Kontrasten mellom de bestialske ugjerningene i *Nuit et brouillard* og den middelaldrrende «gjennomsnittsmannen» blir dermed ytterligere forsterket, mens Arendts tese om «ondskapens banalitet» på uhyggelig vis gjøres mer håndgripelig.

– En særlig tankevekkende sekvens viser hvordan Eichmann tar seg til øynene, muligens for å tørke en tåre eller kanskje bare for å fjerne et øyemask. Det forblir et ubesvart spørsmål om den tiltalte, som gjennom hele rettsprosessen forholdt seg kald og likegyldig, faktisk viser tegn til anger.

– *Henchman Glance* er ikke blant Markers mest kjente filmer, og er heller ikke lett tilgjengelig. Hvordan ble du kjent med dette verket?

– Henie Onstad Kunstsenter arrangerte et symposium i forbindelse med utstillingen «A Thousand Eyes: Media, Technology, Law and Aesthetics»,

høsten 2011. Eyal Sivan, som var en av de inviterte foredragsholderne, viste utdrag fra sin egen film. I foredraget sitt nevnte han også Markers *Henchman Glance*.

– På denne tiden jobbet jeg med *Crisis and Critique*, et videoarbeid bygd opp rundt lydopptak fra den tyske dramatiker Bertolt Brechts vitnemål foran den amerikanske kongressens House Committee on Un-American Activities i 1947. I likhet med mange av Sivans filmer baserte *Crisis and Critique* seg også på funnet videomateriale, men mine referansepunkter lå først og fremst i klassisk sovjetmontasje, da dette var tradisjonen Brechts egne filmeksperimenter slektet på. Sivan introduserte meg både for Markers rikholdige univers og essayfilmens muligheter som sådan.

– *Er du også opptatt av Markers øvrige verk?*

– Markers allsidige praksis er i seg selv en kilde til inspirasjon. Noen av de viktigste bidragene han har etterlatt seg, står igjen som bevis på at store filmverk kan bli til med svært begrensede produksjonsmidler. *Henchman Glance* er her et godt eksempel siden klippene fra rettssaken i Jerusalem var digitalisert og kunne lastes ned gratis da Marker laget filmen i 2008. Det er derfor ikke rart at Marker, som aldri var redd for å ta del i den teknologiske utviklingen, har blitt en sentral figur også for internettgenerasjonen, som har vokst opp med nye verktøy for appropriasjon og montasje.